

לפר' חקת תשע"ח¹

זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר. וכבר דקדקו המפרשים למה נאמר זאת חוקת התורה, הול"ל זאת חוקת הפרה. עוד דקדקו בזה, הלוא פרשת פרה במרה נאמרה, ושוב נאמרה פעם שניה ביום שהוקם בו המשכן כדאיתא בגמ' גיטין (ס, א), וא"כ למה נתאחרה פרשה זו לכתוב אותה כאן.

ואיתא במדרש (במד"ר יט, ד): אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים אמר לו משה רבש"ע אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו, באותה שעה נתכרכמו פניו של משה, כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה אמר לו הקב"ה באותה שעה שאמרתי לך אמור אל הכהנים ואמרת לי אם נטמא במה תהא טהרתו לא השבתיך, זו טהרתו - ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת עכ"ל. ולכאורה דברי המדרש תמוהים ביותר כיון שפרשת פרה כבר נאמרה במרה. ועוד העירו בזה דהא איתא בגמ' גיטין (ס, א) שנאמרו פרשת אמור אל הכהנים ופרשת פרה באותו יום שהוא יום שהוקם בו המשכן.

ועוד איתא במדרש (שמו"ר יט, ב): יהי לבי תמים בחוקיך, זה חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה, למה, ששניהן דומין זה לזה, בזה נאמר זאת חוקת הפסח ובזה נאמר זאת חוקת התורה, ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה מזו, משל לבי מטרונות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה מזו, אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה, כך בפסח נאמר בו חוקה ובפרה נאמר בה חוקה, ומי גדולה, הפרה שאוכלי פסח צריכין לה שנא' ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת עכ"ל. ומאמר המדרש טעון ביאור.

והנראה לומר בזה הוא ע"פ מה שכתב הגאון מהרש"ק זצ"ל בספרו חכמת התורה (פר' חוקת עמי' כט): במדרש שם (במד"ר יט, ג) זש"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, נראה הכוונה שקשה לו תיבת לאמר מיותר, ולזה מפרש כך, דהנה כמה חוקים יש לנו בתורה כפירש"י בפר' אחרי (ויקרא יח, ד), והוא

¹ שיחה שנמסרה בכולל, קיץ תשע"ח.

מן הש"ס (יומא סז, ב) כגון שעטנו וחזיר, אך באלו אין המניעה מצידם, שבאמת מותר לחקור טעמם, אך המניעה מצידנו, שחלש כח שכלנו ואין לנו די להשיג אותם, אבל בפרה הוי המצוה ממנו יתברך לומר שהיא חוקה, וז"ש זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' לאמר, דהוי המצוה לומר ביה שהיא חוקה, ולכך הנה בהני המצוות שמצוה לחקור טעם נאמר עליהם כי המצוה הזאת וכו' לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא וכו' כי קרוב אליך הדבר, ויש במדרש (דב"ר ה, ג) כי לא נפלאה היא, ואם נפלאה היא הוי מכס, וא"כ בזה אף שאין האדם מבין טעמם הוי האדם רחוק מן המצוה והוא מרחיק עצמו מהם, ולא המצוה רחוקה ממנו, רק התורה מתקרבת לו והאדם מתרחק ממנו, אבל בפרה הוי להיפך, כיון דהוי המצוה לעשותה חוקה, אז אף שהאדם מקרב עצמו אל המצוה היא מתרחקת ממנו שלא להבין טעמה, ולכך אמר אמרתי אחכמה והיא ממני רחוקה, ולא אני רחוק ממנה רק היא רחוקה ממני, ולמה מתרחקת היא ממני, בעל כרחך שבוה הוי המצוה לומר שהיא חוקה, ולכך אמר לשון זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' לאמר, זו היא כוונת המדרש על נכון בע"ה עכ"ל.

ובזה יש לפרש מה שמשווה המדרש חוקת הפסח וחוקת הפרה, שהרי שתי חוקות הן הפוכות אחת מהשניה, חוקת הפסח טעמה גלויה שהתורה פירשה כל הפרטים שלה עם טעמיהם, ומאידך גיסא חוקת הפרה צריכה להיות נעלמה ומתנגדת לשכלנו. ועל זה שואל המדרש איזו חוקה גדולה יותר, ועונה שחוקת הפרה גדולה יותר מפני שאוכלי פסח צריכים לה. ולכאורה הדברים תמוהים, שהרי לפי פשטות הדברים חוקת הפרה אינה אלא אמצעי לתכלית כדי שייטהרו שיוכלו לקיים חוקת הפסח. אולם לפי מה שנתבאר לא קשה מידי, שהכוונה היא לשאול איזו חוקה גדולה יותר, חוקה שיכולים לעמוד על טעמה או חוקה שאי אפשר לעמוד על טעמה, ועל זה קאמר שחוקה שאי אפשר לעמוד על טעמה גדולה יותר, שהרי מי יימר שכל אחד יזכה לעמוד על טעמה, ואפילו מי שעומד על טעמה הרי בודאי לא יעמוד על סוף טעמה, אלא רק מקצת טעמה, ואין לדבר סוף לגילוי עומקי טעמיה. ולכך חוקה שאי אפשר לעמוד על טעמה גדולה יותר כיון שהכל משתווין בזה, ויש בה לימוד על כל חוקי התורה בין אם יכולים לעמוד על טעמם ובין אם אין יכולים לעמוד על טעמם. ומהאי טעמא קורא לחוקת הפרה חוקת התורה, מפני שממנה ילמוד לקח על כל חוקי התורה.

והנה בכל זאת מצינו טעם על חוקת הפרה, והוא כמו שמביא רש"י (במדבר יט, כב) בשם ר' משה הדרשן: משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך, אמרו תבוא

אמו ותקנח הצואה, כך תבוא פרה ומכפר על העגל עכ"ל. אלא דהאי טעמא גופא טעמא בעי, דמה ענין חוקת הפרה אצל חטא העגל.

אמנם הענין יובן ע"פ מאי דאיתא במדרש (שמו"ר לב, א): הנה אנכי שולח מלאך, הה"ד אני אמרתי אלהים אתם, אלו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היתה גליות ולא מלאך המות שולט בהן, וכן הוא אומר והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, מהו חרות, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר חירות מן גליות, ור' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, בשעה שאמרו ישראל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר הקב"ה אדם הראשון צויתו מצוה אחת כדי שיקיימנה והשויתו למלאכי השרת שנא' הן האדם היה כאחד ממנו, אלו שהן עושין ומקיימין תרי"ג מצות חוץ מן הכללים ומן הפרטים ומן הדקדוקים אינו דין שיהיו הן חייין וקיימין לעולם, וכן הוא אומר וממתנה נחליאל, שנחלו מהקב"ה שיהיו חיים וקיימין לעולם, כיון שאמרו אלה אלהיך ישראל בא מות עליהן, אמר הקב"ה בשיטתו של אדם הראשון הלכתם, שלא עמד בנסיונו ג' שעות ובתשע שעות נקנסה עליו מיתה, אני אמרתי אלהים אתם והלכתם אחר מדותיו של אדה"ר, אכן כאדם תמותון, מהו וכאחד השרים תפולו, אמר רבי יהודה או כאדם או כחיה עכ"ל.

ויוצא מזה שכאשר עמדו בני ישראל אצל הר סיני וקבלו את התורה חזרו למצבו של אדם הראשון לפני החטא ולא היה מלאך המות שולט בהם. וממילא לא שייך אצלם טומאת מת, ולא היה צורך בפרה אדומה לטהר אותם. ולפי זה יש לנו לומר שמה שנאמרה פרשת פרה במרה נתבטלה במעמד הר סיני כיון שכבר לא היה שייכת מיתה וממלא גם לא טומאת מת. ובכן אחרי שחטאו בעגל וחזרה מיתה אז היו שוב צריכים להצטוות מחדש על טומאת מת ועל טהרתה ע"י פרה אדומה. ומשום הכי כאשר נאמרה פרשת אמור אל הכהנים אל משה היה משה צריך לשאול במה תהא הטהרה מטומאת מת, שהרי יתכן שנשתנו דיני טהרה אחרי שחזרה מיתה בחטא העגל. אבל הקב"ה לא רצה לגלות לו תיכף ומיד.

ונראה דהענין הוא כדאיתא בגמ' גיטין (ס, א): דאמר ר' לוי שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן, פרשת כהנים ופרשת לויים ופרשת טמאים ופרשת שילוח טמאים ופרשת אחרי מות ופרשת שתויי יין ופרשת נרות ופרשת פרה אדומה עכ"ל. ורואים מזה שנאמרה פרשת אמור אל הכהנים ראשונה ופרשת פרה אדומה אחרונה. וזהו האיחור שאיחר הקב"ה לגלות למשה במה היא הטהרה מטומאת המת. ויש לומר שהטעם הוא מפני

שהעבודה שביום הקמת המשכן היתה לכפר על עוון העגל וכדאיתא במדרש תנחומא (פר' שמיני): ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר, ולמה לא אמר לו פר אלא עגל, לפי שע"י העגל נתפקפקה הכהונה בידך ובעגל היא מתבססת בידך, ולא עוד אלא שלא יהו ישראל אומרים יש להם עונות ממעשה העגל, לפיכך א"ל הקב"ה אף הם יקריבו עגל, ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל, שידעו הכל שנתכפר להם על מעשה העגל עכ"ל. וכן איתא בזוה"ק (ח"ב ר"ט, ב): כגוונא דא קח לך עגל בן בקר דאתמר לאהרן לכפרא על חוביה על ההוא עגל דאיהו גרים לון לישראל עכ"ל. ומאחר שכן מבואר הוא למה לא גילה לו הקב"ה תיכף מהי הטהרה מטומאת מת, והוא משום שהכל נגרם ע"י חטא העגל, דבלאו הכי לא היתה מיתה, ואהרן היה הגורם ונתפקפקה הכהונה, ומשום הכי הוזהרו הכהנים מליטמא במת. וכל זמן שלא נתכפר החטא לא גילה הקב"ה הטהרה מטומאת המת. ורק אחרי שנגמרה הכפרה אז גילה לו הקב"ה למשה במה היא טהרתו. וזהו שאמר ר' משה הדרשן שפרה אדומה באה כתיקון לחטא העגל.

והנה כתב הגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל בהקדמתו לשערי ישר: והנה חז"ל קבלו שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות, דאמרינן בגמרא עירובין דף נ"ד מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, היינו שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם, וענין זה הרגיש משה רבינו ע"ה שעלול עי"ז להיות חילול הקודש נורא מאד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה, ולמד משה רבינו ע"ה ק"י מקרבן פסח שאמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, ולכן מצא משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו ולהשתדל לקבל לוחות אחרים, היינו דהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמו שכתוב פסל לך שני לוחות אבנים, וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים שלא יהיו אותיות פורחות באויר, וכיון שהיו מעשה ה' היה עומד לעד, אבל השניות שהיו מעשה אדם אינם מתקיימים רק בתנאים וגדרים, ותחלת קבלת התורה ע"י משה רבינו ע"ה היתה דמות ואות לכל בני ישראל מקבלי התורה, שכמו שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה פסל לך שני לוחות אבנים, כמו כן הוא רמז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות כן תהיה קבלתו מתחילה, וכן גם אח"כ אם יתקלקלו אצלו הלוחות אז לא תתקיים התורה, ועי"ז לא יהיה מצוי כל כך ענין פחד משה רבינו ע"ה, שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות

שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו לפי ערך זה תשכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה ענינים גורמים לשכחת התורה רח"ל עכ"ל. ויוצא מזה שבעקבות חטא העגל נשתנתה דרך קבלת התורה בישראל, ובמקום שיהא האדם לומד ויישאר לימודו אצלו לעולם באה שכחה לעולם, והאדם לומד ושוכח, וזה מחייב אותו לעמול בתורה בתמידות, וע"י העמל בלימוד התורה ובזכירתה הוא נשמר מרדת שחת.

ובדומה לזה מצינו בפרה אדומה שהיא מטמאת טהורים ומטהרת טמאים, וכמו שמבואר בספה"ק תולדות יעקב יוסף (ר"פ חוקת): ובזה יובן וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, ר"ל שיאמרו לישראל שיקחו מדריגות משה השפלות, ומדריגות אהרן הכבוד והתפארת, להשתמש במדת אלו, שזאת היא חקת התורה, ר"ל כללים גדולים וחוקים טובים לכללות התורה להיות לו עזר נגד היצה"ר, שאם היצה"ר משפילו שאינו ראוי להתקדש יאחז כנגדו מדת התפארת - מצד נשמתו ראוי לכך, ואם היצה"ר מגיס רוחו שכבר הוא קדוש וטהור ישפיל עצמו מצד השפלות חומר עכ"ל"ק. והיינו מאי דאמרין בפרה אדומה, שאם מי שהוא משפיל את עצמו ומרגיש שהוא טמא היא מטהרת אותו, ומאידיך גיסא מי שהוא מתגאה ומרגיש שהוא טהור היא מטמאת אותו. ואותו דבר הוא בלימוד התורה, שאם מתגאה האדם בתורתו אזי הוא שוכח ומאבד את תורתו וכדכתיב (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וגו', שהגאווה מביאה לידי שכחה. ומאידיך גיסא מי שמרגיש את עצמו שפל בגלל שהוא שוכח ואינו זוכר את התורה שלמד, אדרבה הרגשה זו מביאתו להיות עמל יותר ויותר, וע"י זה מתעלה מעלה מעלה במעלות התורה.

ומאחר שמפרה אדומה אנו למדים איך מצליחים בהשגת התורה לכן נאמר (במדבר יט, ב) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה וגו', כלומר אם אתם רוצים לדעת מהי חוקת התורה, תדעו שזהו מה שציווה הקב"ה לדבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה, שפרה אדומה ודיניה הם דוגמא שממנו ילמדו לקח איך מצליחים בתורה. ולפי זה שפיר מובן למה נתאחרה כתיבת פרשה זו עד כאן, והיינו משום שהיא פרשה כוללת שממנה למדים איך לגשת אל התורה, לכן נתאחרה להיכתב כפרשה אחרונה שלמדו בני ישראל באוהל מועד לפני שנפסק הדיבור ממש רבינו כל השנים שהיו ישראל נזופים, ורק אחרי זה חזר הדיבור למשה ולימדם התורה בערבות מואב. ומשום הכי נחשבת פרשה זו "תשלום תורת הכהנים" וכלשון הרמב"ן (במדבר שם). והיינו כמו שנתבאר שבה יש לימוד על תלמוד תורה בכללותו, ודוק היטב בזה.